

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

לקוטי אמרים - תניא -

פרקים יג-טו

עם לקוטי פירושים

מספרי וכתבי רבותינו נשיאנו

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושש לבריאה

שנת המאה וחמישים להסתלקות הילולא של כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק"

שנת הקהל

ליקוטי אמרים

פרק יג

קצא

פרק יג ובוזה יוכן לשון מאמרו"ל בינונים זה וזה שופטן [פי' יצר טוב ויצר הרע]

בינונים זה וזה שופטן: ברכות
סא, ב.

עבירה א"כ נכנס בו רוח שטות¹², וע"י המשכת הדעת מתבטלת ה"רוח שטות".

(כ"ק אדמו"ר הצי"צ¹³)

בינונים זה וזה שופטן .. ער"מ כמו שופט ודיין האומר דעתו במשפט .. שיש עוד שופט ודיין החולק עליו וצריך להכריע ביניהם .. כך היצה"ר אומר דעתו .. ומיר חולק עליו השופט השני שהוא הנפש האלהית .. והלכה כדברי המכריע כו': היינו שאין זה כשני שופטים המתוכחים זה עם זה ופעמים שהא' מקבל דעת חבירו, אלא האחד דוחה את חבירו (וכמ"ש¹⁴ „ולאום מלאום יאמץ“, „כשזה קם זה נופל“, ולא שיהיו שניהם יחד)¹⁵, ולכן צריך להכרעת הקב"ה, העומד לימין הנה"א ועוזרה להתגבר על הנה"ב, והאור דוחה את החושך.

וטעם הדבר – כי הנה"א והנה"ב הם טוב ורע, שאינם מתכללים זה עם זה וכ"ש שאינם מתהפכים זה לזה¹⁶. ואין זה כמו חסד וגבורה, שהם כלולים זה מזה, ולכן גם מי ששכלו בעצם הוא בבחי' החסד יסכים לפעמים עם המנגד אליו, וכמו בית שמאי ובית הלל¹⁷, שפעמים שב"ה מודים לב"ש¹⁸ ופעמים להיפך¹⁹, ויש מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה²⁰ כו'.

(כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב²¹)

זה וזה שופטן [פי' יצר טוב ויצר הרע]: אף שכבר

לעצמו, מ"מ פועלת היא בזה אחר זה] (כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ – סה"מ תרפ"ד ע' קטו). (16) ואף שהנה"א והנה"ב הן בכחי התלבשות והתאחדות (כמו אור וכלי), שמרגישות זו את זו ופועלות זו בזו כו' – אין זה בדרך התכללות ח"ו (כי ענין ההתכללות הוא שהא' מקבל דעת חבירו הפכית ומסכים לזה, משא"כ בנדו"ד הטוב דנה"א לא יסכים לעולם על הרע דנה"ב, וכן הרע דנה"ב לא יסכים לעולם על הטוב), אלא בבחי' תערובות בלבד, היינו שהטוב נמצא במקום הרע [וגם ענין זה הוא בכח הא"ס הסוכ"ע שנמשך למטה דוקא, משא"כ למעלה במקום הרע אין בנמצא טוב כלל, ובמקום הטוב אין בנמצא רע כלל, כמ"ש (תהלים ה, ה) „לא יגורך רע“, כמבואר בלקו"ת (פינחס עה, ג)], אלא שבנה"א ונה"ב תערובת זו היא באופן של התלבשות והתאחדות כו'. (17) ראה לעיל בהקדמת המלקט. וראה זח"ג רמה, א (ברע"מ). טעמי המצוות להרח"ו פ' תצא. שער הגלגולים סוף הקדמה לו. אגה"ק סי"ג. לקו"ת שה"ש מח, ג. (18) ראה יבמות פט"ו מ"ב"ג. (19) ראה תרומות פ"ה מ"ד. (20) ראה עדיות פ"ד"ה. וראה סה"מ ע"ת ע' קמט. ע' קנו. (21) סה"מ ע"ת ע' קלח ואילך.

בינונים זה וזה שופטן דכתיב כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו .. והלכה כדברי המכריע הוא הקב"ה העוזרו להיצר טוב כו': ענין זה הוא ע"י המשכת הדעת. והביאור בזה – בהקדים:

כשם שענין הדעת בכלל הוא חיבור חסד וגבורה, כך המשכת הדעת מחברת את היצר הרע שיהי' כפוף ליצר הטוב² („בכל לבבך“³ – „בשני יצריך“⁴), שהו"ע „שמאלא אתכליל בימינא“⁵ (כי היצה"ר מצ"ע אין בו אלא המוחין דחכמה ובינה ולא מוח הדעת⁶, כמ"ש⁷ „גם בלא דעת נפש לא טוב“).

וזהו כללות ענין המשפט (כמבואר בתו"א⁸ שענין המשפטים שייך להמשכת הדעת) – שב' בעלי הדינים הם בדוגמת ב' היצרים, והמשפט הוא „איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב“⁹, וזה משלם לזה, דהיינו חיבור חסד וגבורה. ולכן המשפט הוא בשלשה דוקא, כי התכללות דחסד וגבורה היא דוקא ע"י בחי' התפארת, שהיא בריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה¹⁰ וממשיך מבחינה שלמעלה משניהם¹¹.

ועד"ז בנדו"ד, שהיצ"ט והיצה"ר הם שני שופטים („זה וזה שופטן“), והלכה כדברי המכריע – השופט הג' שהו"ע המשכת הדעת, המכרעת לצד היצ"ט („כי יעמוד לימין אביון“), כי „אין אדם עובר

(1) ראה גם לעיל ספ"ג. (2) ראה לקו"ת ואתחנן ז, ד: „פי' וידעת היום, כמו שהיום הוא עם הלילה ושניהם אחד .. כך והשבות אל לבבך .. שהב' לבבות שהם היצר טוב והיצר הרע הם שניהם כאחד שגם היצר הרע ישוב לעבודת הוי' .. ומזה וידעת כי כך הוי' הוא האלקים כו'“ (3) ואתחנן ו, ה. (4) ברכות נד, א (במשנה). (5) זח"ב קסב, ב. ועוד. (6) ראה לקוטי פירושים לעיל פי" ד"ה ושכל המולידן (הב'). (7) משלי יט, ב. (8) ר"פ משפטים (עד, ד ואילך). (9) סנהדרין כט, א (כמשנה). (10) תרומה כו, כח (נזכר לקמן בפירקין). (11) וזהו ענין „הדן דין אמת לאמיתו“ (שבת יו"ד, א), ש„אמת“ היא ספירת התפארת (הנקראת „אות אמת“, ו„אמת לאמתו“ היא ההמשכה מבחי' ע"ק, ששם מקור האמת (ולכן „חותמו של הקב"ה אמת“). (12) סוטה ג, א. (13) אוה"ת משפטים ע' אקא ואילך. (14) תולדות כה, כג ובפרש"י (הובא לקמן בפרקין לענין מצב הבינוני בשעת התפלה). (15) ומ"ש „בינונים זה וזה שופטן“ – אין הכוונה ששופטים יחד, אלא זה אחר זה [והיינו שאף ששניהם נמצאים באדם כאחד (וע"ד תערובת יבש ביבש, שהפירורים מעורבים זה עם זה, ומ"מ כל אחד מהם הוא במציאות

ליקוטי אמרים

פרק יד

רג

דבר המסור ללב: לשון הש"ס – קדושין לב, ב. ב"מ נח, ב. סור מרע ועשה טוב: לשון הכתוב – תהלים לד, טו. להיות רשע אפי' שעה אחת: ע"ד לשון המשנה – עדיות פ"ה ה"ו. עונותיכם מבדילים: ישעי' נט, ב.

אינו מואם ברע שזהו דבר המסור ללב ולא כל העתים שוות אלא סור מרע ועשה טוב דהיינו בפועל ממש במעשה דבור ומחשבה שבהם הבחירה והיכולת והרשות נתונה לכל אדם לעשות ולדבר ולחשוב גם מה שהוא נגד תאות לבו והפכה ממש כי גם בשעה שהלב חומד ומתאוה איזו תאוה גשמית בהיתר או באיסור ה"ו יכול להתגבר ולהסיח דעתו ממנה לגמרי כאמרו ללבו אינני רוצה להיות רשע אפי' שעה אחת כי אינני רוצה להיות מובדל ונפרד ה"ו מה' אחד בשום אופן כדכתיב עונותיכם מבדילים וגו' רק אני רוצה

„להתגבר להסיח דעתו ממנה (ויתירה מזו) לגמרי“²⁸. ועפ"ז יומתק שבכתבו „להסיח דעתו כו“ מוסיף „להתגבר“, משא"כ בכתבו „לחשוב .. נגד תאות לבו כו“ אינו אומר „להתגבר“. ועצ"ע.

(כ"ק אדמו"ר²⁹)

כאמרו ללבו אינני רוצה להיות רשע .. כי אינני רוצה להיות מובדל ונפרד ה"ו .. כדכתיב עונותיכם מבדילים וגו' רק אני רוצה לדבקה בו .. מאהבה מסותרת שבלבי לה' .. ואפי' קל שבקלים יכול למסור נפשו על קדושת ה' .. אלא שנכנס בו רוח שטות ונדמה לו שבעבירי זו עוונתי ביהדותו כו': עיין ג"כ לקמן פכ"ד ואילך³⁰.

(כ"ק אדמו"ר³¹)

עונותיכם מבדילים וגו': בישעי' – „עונותיכם היו מבדילים וגו'“. וכ"ה באגרת התשובה³².

(כ"ק אדמו"ר³³)

תאונה לולי רוח שטות שבה המכסה ומסתיר מעלי' את האהבה מסותרת שבנפשה האלקית לדבקה באמונת ה' ויחודו ואחדותו ולא ליפרד ח"ו מאחדותו אפי' נוטלים את נפשה ממנה .. וההפרש שאצלה בין איסור ניאוף לאיסור השתחואה לע"ז הוא ג"כ רוח שטות כו' (פכ"ד). „בכל עת ובכל שעה בידו של אדם .. לזכור ולעורר אהבתו לה' .. שלא ליפרד בשום אופן מיחודו ואחדותו יתברך .. אפי' מעבירה קלה .. מאחר שנפרד בה מיחודו ואחדותו כמו בע"ז .. והרי .. כל איש ישראל מוכן ומזומן למסור נפשו על קדושת ה' שלא להשתחוו לע"ז .. וכ"ש יש לו לקבל באהבה וברצון כדי לדבקה בו כו' (פכ"ה). עיי"ש בארוכה. (31) „מראה מקומות, הגהות והערות קצרות לספר של בינונים“ – צייון גם בלקוטי הגהות המיוחס להצ"צ. (32) פ"ה. (33) „מראה מקומות, הגהות והערות קצרות לספר של בינונים“. הערות ותיקונים בדרך אפשר.

הבחירה והיכולת והרשות: מפרט לשון „רשות“ שנקט הרמב"ם²⁴, שכולל ג' פרטים (ובפרט – וכיון – שבפרק זה מודגש קיום המצוות, בפועל ממש, שלזה צ"ל כל ג' פרטים אלו שבנתינת רשות): (א) „הבחירה“ – ככח הרצון (בלשון הרמב"ם שם – „להטות עצמו“); (ב) אח"כ „היכולת“ – הכח באבריו לקיים בחירתו בפועל; (ג) אח"כ „הרשות“ (כפשוטה) – שלא יעכבהו²⁵ מלקיים בחירתו (כי אם „הבא לטמא פותחין לו, לטהר כו'“²⁶).

(כ"ק אדמו"ר²⁷)

ולחשוב גם מה שהוא נגד תאות לבו .. להתגבר ולהסיח דעתו ממנה לגמרי: לכאורה הכוונה במ"ש „לחשוב גם מה שהוא נגד תאות לבו“ היא – שלא לחשוב ע"ד תאות לבו ברצונו (כמבואר לעיל²¹, שהרע בבינוני „אין לו שליטה וממשלה להרהר ח"ו ברצונו .. ואינו מקבלו ברצון אפי' להרהר בו ברצון“; ולאח"ז מוסיף שבכחו גם

(24) הל' תשובה פ"ה – כמה פעמים (ה"א: „רשות לכל אדם נתונה, אם רצה להטות עצמו לדרך טובה .. הרשות בידו, ואם רצה .. הרשות בידו“. ה"ב: „הואיל ורשותנו בידינו ומדעתנו עשינו .. שהרשות עתה בידינו“). ג': „ראה אנכי נתן לפניכם היום, כלומר שהרשות בידיכם“. ה"ד: „האדם רשותו בידו וכל מעשיו מסורין לו“). (25) ראה רמב"ם שם ה"א: „אין מי שיעכב בעדו מלעשות הטוב כו'“. (26) יומא ספ"ג. (27) „תניא בצירוף מ"מ, ליקוט פירושים, שינויי נוסחאות“ ע' שסט. (28) וע"ד המבואר ב„לקוטי פירושים“ לעיל (פי"ב ד"ה שלא למלאה) בכוננת לשון אדה"ז שם „שלא למלאה משאלות לבו במעשה דיבור ומחשבה ולהסיח דעתו לגמרי“. (29) ת"מ סה"מ סיון ע' שפא הערה 15. (30) ושם: „האדם העובר על רצונו ית' הוא .. בתכלי הפירוד מיחודו ואחדותו של הקב"ה .. ולכן אמרו רז"ל .. דאפי' אשה המנאפת .. היתה מושלת ברוח

ובכל נפש בהמית שורה מבחי' צמצום והסתר דאלקים אחרים דנוגה.

והנה, כשהאדם עוסק בתורה ובתפלה באהבה ויראה, אזי מאיר גילוי אור הוי' דאצילות בנפשו האלקית (כמ"ש¹¹⁴ „כי אתה תאיר נרי", ד„נר" קאי על הנשמה, כמ"ש¹¹⁵ „נר הוי' נשמת אדם"); אך אם מעורב בהתפעלות האהוי"ר שלו הסכם נה"ב, ששרשה מבחי' אלקים אחרים, שהו"ע ההסתר דנוגה – הרי בחי' צמצום והסתר זה מסתיר ומעלים על גילוי אור הוי' המאיר בנה"א.

ועפ"ז יובן הטעם שדוקא ע"י שינוי הטבע והרגילות נקרא האדם „עובד אלקים":

„עובד" – הוא מלשון תיקון (כמו „עורות¹¹⁶ עבודים"¹¹⁷, שפירושו מעובדים ומתוקנים¹¹⁸, שהוסרה מהם כל פסולת עד שנעשו בתכלית הביורור), ו„עובד אלקים" היינו שמתקן¹¹⁹ ומהפך את הישות והפירוד שמבחי' נה"ב, שהו"ע ההסתר דבחי' אלקים אחרים הנמשך מהצמצום דשם אלקים¹²⁰, ומסיר כל סיג ופסולת של יניקת החיצונים היונקים ומקבלים מהסתר זה, ועי"ז פועל שהנה"ב לא תכסה ותסתיר על בחי' גילוי אור הוי' המאיר בנה"א, אלא תהי' בבחי' ביטול היש בתכלית. ועי"ז ממשיך גם למעלה יחוד עליון ד„שמש ומגן הוי' אלקים"¹²¹, שלא יסתיר המגן והנרתק¹²².

שלא יהיו קשים כארו אלא רכים ונוחים להטותם כפי הרצון מבלי שינגדו לזה כלל – כן הוא בעבודה בנפש האדם, שלהיות נקרא „עובד אלקים" הוא ע"י ביטוש החומר וסיגוף הטבע, שהרי בטבעו אינו רוצה לחזור על לימודו יותר מרגילותו, וגם לחזור על לימודו כפי רגילותו אינו רוצה כ"כ, כי לחזור על לימודו הוא דבר קשה יותר מללמוד דבר חדש שיש בו שכל חדש (א"כ הוא מעמיק כ"כ עד שיוליד התחדשות בשכל זה עצמו בשעה שחוזר על לימודו), וצריך לזה קבלת עול כו' (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – סה"מ תרל"א ח"ב ע' תרלה. חס' ע' תרנא. המשך מים רבים תרל"ו פ"צ. סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תרס ואילך). וראה גם אוה"ת בראשית תתנ"ו, א. יתרו ע' ב'תרצג. אחרי ע' תקנד. שה"ש ע' תקצד. (119 כמ"ש (בראשית ב, ג), „אשר ברא אלקים לעשות" – „לתקן" (ראה ב"ר שם ובפרש"י). (כ"ק אדמו"ר הצ"צ – אוה"ת פינחס שם). (120 והיינו שע"י העיבוד מתקן גם המ"ח צירופים אחרונים דשם אלקים (וכמו בעור הגשמי, שמתחלה יש בו סרחון, וע"י העיבוד נעשה מתוקן ויפה). (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תרעג). (121 היינו שמרומם ומנשא את בחי' שם אלקים, שהוא בחי' מלכות, לבחי' סוכ"ע, שהו"ע „ארוממך אלקי המלך" (תהלים קמה, א). (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – סה"מ תר"ל ע' קפד). (122 ועי"ז נעשה גילוי שם הוי' גם למטה, כמ"ש (ישע"י ה, מ), „ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר גו'". זהו מ"ש בהמשך הכתוב (מלאכי ג, כ – לאחרי מ"ש „ושבתם

הנמשך משם הוי' מאצילות לבי"ע, שלא יאיר ויתגלה בבחי' א"ס כמו בעולם האצילות, אלא שיתהווה ממנו יש מאין – הנבראים דבי"ע, שהם בעלי גבול.

ובהתהוות זו יש שני אופנים¹⁰⁷: (א) התהוות הנשמות ומלאכים דבי"ע – נמשכת מבחי' יחוד הוי' ואלקים כפי שלא נבדלו עדיין במסך ופרגוד, והם ע"ב צירופים העליונים מק"כ צירופי שם אלקים המתלבשים בבי"ע; (ב) התהוות הנבראים הנפרדים – ע"י מסך ופרגוד שבין אצילות לבריאה¹⁰⁸, שהו"ע התלבשות מ"ח צירופים התחתונים דשם אלקים¹⁰⁹ (כמ"ש⁴⁸ „אותות ומופתים באדמת בני חס") להיות ראש ומקור לע' שרים דנוגה (ולכן נקראים „אלקים אחרים", להיותם מקבלים מבחי' אחריים דשם אלקים), עד שברוב הצמצומים יכולה להיות גם יניקת החיצונים וס"א.

והנה, ידוע¹¹⁰ שהנפש הבהמית שבאדם היא מנוגה דעשי', הנמשכת מבחי' פני שור שבמרכבה ע"י בחי' אחריים דשם אלקים המאיר בשר של אותה המדינה; משא"כ שורש הנפש האלקית הוא מבחי' פנימיות יחוד הוי' ואלקים, הנקרא אדם (כמ"ש¹¹¹ „וזרעתי גו' זרע אדם", „אתם קרויים אדם"¹¹²). ונמצא, שבכל נפש אלקית מאיר מבחי' שם הוי' המתיוחד בשם אלקים (כמ"ש¹¹³ „כי חלק הוי' עמו"),

(108 כידוע (ראה בהנסמן בסה"מ תקס"ט ע' ד) שבחי' מלכות דאצילות, שהיא שם אלקים, נקראת „כסא" [ולכן „אלקים" בגימטריא „הכסא" תי"ז בהקדמה ד, ב. יג, א). וראה בהנסמן בסה"מ שם ע' לו].) אותיות כס א', שהו"ע המסך ופרגוד המכסה ומעלים את האורות דאצילות. (109 שהם נגד העשי' כנודע (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תרעג). (110 ראה זח"א כ, ב. ע"ח ש"נ (שער דרושי אבי"ע) פ"ב. (111 ירמ" לא, כו. (112 זח"א שם. ובכ"מ. וראה לקמן פכ"ט וב„לקוטי פירושים" שם. (113 האזינו לב, ט. (114 תהלים יח, כט. (115 משלי כ, כו. (116 וגם בנדו"ד שייך הענין דעיבוד עורות דייקא, כי ע"י העבודה לשנות טבעו מתקן את בחי' „כתנות עור" (בעי"ז) שיהיו „כתנות אור" (באל"ף) – ראה תו"א בראשית ה, סע"א ואילך (ושם): „והוא גיב מ"ש ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם שהוא בחי' לבוש המכסה ומעלים וע"י לבוש והעלם זה נעשה אח"כ הכאת האור חוזר .. אחר חטא אדה"ר כתיב כתנות עור בעי"ז .. ולכן העבודה הוא עד"מ עבוד עורות. וזה נק' עובד אלקים שמתקן הסתר בחי' העור הנ"ל הנמשך משם אלקים להיות אתהפכא חשוכא לנהורא כו"). (כ"ק אדמו"ר הצ"צ – קיצורים והערות ע' צב. אוה"ת יתרו ע' תתעט. שם ע' ב'תתקפט). (117 ל' חז"ל – בכורות כט, ב (במשנה). שבת מט, ב. (118 וכשם שעיבוד העורות הוא דוקא ע"י שדורכים וכובשים ומבטשים אותם, ועי"ז מתרככים מקשותם,